

DENETİMLİ SERBESTLİĞİN TÜRK CEZA ADALET SİSTEMİ İÇERİSİNDEKİ GENEL GÖRÜNÜMÜ ÜZERİNE*

Dr. Hakan A. YAVUZ
UHDİ Genel Müdürlüğü
Tetkik Hâkimi

I. Genel Olarak

Hürriyeti bağlayıcı cezaların önem kazandığı 19. yüzyılda geleneksel cezaların uygulamada iyi sonuç vermediği, suçluları uslandırmak bakımından yeterli etkiyi yapmadığı anlaşılmış ve infaz rejimlerinde, suçluların iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması amacı ile değişiklikler yapılması ihtiyacı doğmuştur. Bununla birlikte yapılan bilimsel araştırmaların sonuçları ve suçluların kişilikleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olunması, suçlu hakkındaki geleneksel görüşlerde değişikliği zorunlu kılmıştır. Suçlu, salt bir haksız eylemin faili olmaktan çıkartılıp; sosyal, psikolojik ve psikiyatrik sebeplerin bir kurbanı olarak ele alınmaya başlanmış, bunun sonucunda da suç niteliğindeki eylemler karşılığında uygulanacak yaptırımların insanileştirilmesinin yolları aranmıştır.^[1] Denetimli serbestlik, hürriyeti bağlayıcı cezaların olumsuz etkilerinin görülmesinin ardından, suçluların ıslahı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması şeklinde gelişen cezanın çağdaş amaçlarını gerçekleştirmenin bir aracı olarak kökenleri yüzyıllar öncesine dayanan bir ceza adalet anlayışı olarak ortaya çıkmıştır.^[2]

---

* Bu çalışma büyük ölçüde yazarın “*Ceza Adalet Sisteminde Denetimli Serbestlik*” isimli yayınlanmamış doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

^[1] Sulhi Dönmezer; Sahir Erman; (1997), *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Genel Kısım, III Cilt, İstanbul, s. 1-2; Anton M. Van Kalmthout; *Kamu Yararına Çalışmadan Toplumsal Yaptırımlara: Karşılaştırmalı Bir Bakış Açısı*, Makaleyi Hollandaca çalışılmış metni üzerinden çeviren: Burhan Alıcı; *Küresel Bakış Dergisi*, Yıl 1, Cilt I, Sayı 1, Nisan 2011, s. 1.vd., (Erişim) <http://www.cte-dsm.adalet.gov.tr/menusayfalari/bilgibankasi/makaleler/kureselbakisdergisi.pdf>, 27.06.2011.

^[2] Hakan A. Yavuz; (2011), *Ceza Adalet Sisteminde Denetimli Serbestlik*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara age., s. 3; “*Esasen denetimli serbestlik, geleneksel ceza adalet sistemlerindeki şedit tutumdan ve kötü alışkanlıklarla örülü yaşantıların değiştirilebileceğine olan inançtan doğmuştur. Suç işleyen kişilerin her ne yaptığı ile ilgilenmeksizin, her bir insan tekinde ahlaki değerlerin doğal olarak mündemiç olduğuna işaret eden bir inançtır bu.*” Philip Whitehead; Roger Statham;

Denetimli serbestlik, İngilizce’de genellikle “*probation*” kelimesiyle ifade edilmektedir,^[3] “*kanıtlama ve deneme süreci*” anlamına gelen bu sözcüğün kökeni Latince’deki ispat etmek, kanıtlamak, denemek anlamına gelen “*probare*”,^[4] “*probatio*”^[5] ve “*probatum*”^[6] kelimelerine dayanmaktadır. Probation kelimesi esasen Hıristiyanlık dininden kaynaklanan esasların uygulandığı kilise ortamında hayat bulmuştur. Katolik mezhebi, kelimeyi dini gruplarda görev isteyen adayların tabi tutulduğu süreci karşılamak için kullanırken, protestanlık mezhebinde adayların resmi papazlık hakkını bekledikleri dönemi ifade etmek için kullanılmıştır.^[7] Kelimenin ceza adalet sisteminin bir parçası olarak kullanılması 19. yüzyılın ortalarına rastlamaktadır.

Modern anlamıyla kullanılan denetimli serbestlik kavramının ortaya çıkış sürecine bakıldığında ise; kavramın ilk zamanlarda sanık hakkında

---

(2006), *The History of Probation(Politics, Power and Cultural Change 1876-2005)*, Glasgow, s. 281.

^[3] Bununla birlikte 2000’li yılların başından itibaren İngiltere’de, içeriği artık ilk zamanlardaki anlamının çok ötesine geçmiş olan “*probation*” kavramı yerine, “*community justice (toplum adaleti)*” kavramının kullanılması yönünde öneriler ve düşünceler bulunmaktadır. Bkz: Wing Hong Chui; Mike Nellis; (2003), “*The End of Probation*”,in: Wing Hong Chui; Mike Nellis; *Moving Probation Forward (Evidence, Arguments and Practice)*, London, s. 272.

^[4] Erdal Akova; Sinan Kabağaç; (1995), *Latince Sözlük*, İstanbul, s. 475; Ali Rıza Töngür; (2009), *Ceza Hukukunda Yeni Boyutlarıyla Erteleme*, Ankara, s. 315; Selcen Ataç; (2004), *Probasyon Müessesesi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, s. 1.

^[5] Carol Hedderman; “*Enforcing Supervision and Encouraging Compliance*”,in: Wing Hong Chui; Mike Nellis; (2003), *Moving Probation Forward (Evidence, Arguments and Practice)*, London, s. 181; Rob Canton; David Hancock; (2007), (Edited by), *Dictionary of Probation and Offender Management*, London; Howard Abadinsky; (2006), *Probation and Parole: Theory and Practice*, Ninth Edition, New Jersey, s. 96.

^[6] Robert Allen; (2003), (Consultant Editor), *The Penguin English Dictionary*, London, s. 1109.

^[7] David Dressler; (1965), *Practice and Theory of Probation and Parole*, New York and London, s.1. Denetimli serbestliğin köklerinin Hristiyanlığın evanjelik mezhebine kadar uzandığı ifade edilmektedir. Yeni Ahid’in her bir kitabına “evanjel” denilse de, bir mezhep olarak evanjelizm, protestanlığın muhafazakar kolu olarak ortaya çıkmış, püritenlerin daha sonraki şekli olarak ABD’de kurumsallaşmıştır. Evanjeliklerin insan doğasına, onun bireyselliğine, yeryüzünde bulunuşuna ve Tanrı ile arasındaki ilişki tanımına bağlı olarak belirlenen ilkeleri, denetimli serbestliği ceza adalet sistemine de taşımıştır. Evanjelik kilisesinin insana ilişkin ontolojik konsepti, onun tanımlanamaz ve tahmin edilemez bir kişiliğe sahip olduğu, önüne set konulmaması halinde tabiatı icabı iyiliğe eğilimli bulunduğu şeklinde olduğundan, evanjelikler politik elitlerin ve güç sahiplerinin elinden insanı kurtarma yolunu tercih etmişlerdir. Whitehead-Statham, age., s. 259.

yapılan yargılamanın veya hükmün şartlı olarak ertelenmesini ifade etmek için kullanıldığı, ancak zamanla ceza adalet sürecinin herhangi bir aşamasında, ilgilinin belirli bir denetim programı kapsamında, bir görevlinin gözetimi altında toplum içinde serbest bırakılmasına ilişkin sürece işaret eden bir anlama gelecek şekilde genişlediği görülmektedir.^[8]

Denetimli serbestlik günümüzde en geniş anlamıyla; suç işleyen bir kimsenin yakalanmasından veya teslim olması anından başlayıp, yargılama sonucunda verilen hükmün infazının bitimine ve hatta infaz sonrası hükümlüye ve suç mağdurlarına yardım aşamalarına kadar uzanan bir süreç içerisinde uygulanma kabiliyetine sahip bir ceza adalet kurumu olarak görülmektedir. Dolayısıyla denetimli serbestliğin salt bir yaptırım biçimi ya da salt bir infaz kurumu olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu bağlamda denetimli serbestlik; psiko-sosyal yardım yöntemlerinin uygulanması yoluyla suçlunun sorunlarını olumlu bir şekilde çözümlemesine engel olan zorlukların giderilmesine, çevresine uyum sağlamasına, sosyal ve hukuksal sorumluluklarını yerine getirmesine yönelik rehberlik hizmetleri sağlanmasına^[9] yardımcı olmak amacıyla, ceza adalet süreci içerisinde suçlunun yargılama makamları tarafından belirlenecek bir süre içerisinde mümkün olduğu kadar toplumdan koparılmadan ve hürriyeti kısıtlanmadan ıslah olmasına, işlediği suçtan toplumun ona ve kendisinin topluma olan saygısını ve güvenini yitirmeksizin ibra olmasına olanak sağlayan, aynı zamanda suç mağdurlarını da bu sürecin bir parçası olarak görüp, onların sorunlarını da dikkate alıp çözümler arayan bir ceza adalet yöntemidir.^[10]

Modern anlamda denetimli serbestliğin Türk ceza adalet sistemine dahil edilmesi çok yakın bir tarihe, 2005 yılına rastlamaktadır. Ancak

---

[8] “Denetimli serbestlik, özü itibarıyla “kefalet” anlayışına dayanmaktadır. Zira ilk zamanlarda şüpheli, sanık veya hükümlüye belirli bir şahsın, şahsi ve mali olarak kefil olmasıyla devlet, yargı kurumu eliyle ceza vermektен veya hükmedilen cezayı infaz etmekten belirli şartlar altında vazgeçmiştir. Burada, suç işlemiş olan ve belirli şartlar taşıyan kimselerin ıslah olacağına ve topluma yeniden zarar vermeyeceğine dair inanç, kefalet müessesesi aracı kılınarak devletin cezalandırma yetkisini kullanmamayı tercih etmesiyle sonuçlanmıştır. Günümüzde uygulanan denetimli serbestlik modellerinde ise devlet, denetimli serbestlik kurumları eliyle, topluma karşı suçlulara kefil olmakta ve denetim altında serbest bırakılan suçlulara dair toplum aleyhine ortaya çıkabilecek bütün zarar risklerini, gene toplum adına üstlenmektedir.” Yavuz, age., s. 9.

[9] Mustafa Tören Yücel; (1986), *Kriminoloji, Suç ve Ceza*, Ankara s. 240; Haluk Çolak; Uğurtan Altun; (Mayıs 2006), *Denetimli Serbestlik Kavramının Yaptırım Teorisi ve Penolojik Bakımdan Tahlili ile Pozitif Hukukumuzdaki Düzenlemeler*, Adalet Dergisi, Yıl 97, Sayı 25, s. 9.

[10] Yavuz; age., s. 10.

tarihsel süreç içerisinde denetimli serbestliğe benzer düzenlemeler ve uygulamalar, bu isimle anılmamakla birlikte sistem içerisinde yer bulmuştur.^[11]

2005 yılında, ceza adalet sisteminin esasını teşkil eden temel kanunlar olan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK), 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGİK)'un yürürlüğe girmesi ile birlikte yeni bir döneme girilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde ve 2005 yılına kadarki dönemde denetimli serbestlikle benzerlik gösteren bir takım kurumlar bulunmakla birlikte, hiçbirisi modern anlamda denetimli serbestlik düzenlemesi niteliğinde değildi. Bu dönemde denetimli serbestlik, bir teşkilatlanma biçimi olarak ortaya çıkmadığından ve kanunlarda da yeterli zemini bulunmadığından, öngörülen benzer düzenlemeler de istenildiği ölçüde uygulanamamıştır. Ancak ceza infaz kurumlarında yaşanan aşırı kalabalıklaşma, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkum edilenlerin sayısındaki fazlalık ve son yıllarda hafif suçlar işlemiş olan suçluların toplum içerisinde rehabilite edilmesinin tercih edilmesine yönelik anlayışın yaygınlaşması, hem suçlulara hem de suç mağdurlarına yardım anlayışının gelişmesi gibi nedenlerle denetimli serbestlik sisteminin kurulması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu doğrultuda bir ceza adalet kurumu olarak denetimli serbestlik, uzun süren hazırlık çalışmalarından sonra, temel ceza kanunlarında, toplum içinde infazı öngörülen yaptırım ve tedbirlerin yerine getirilmesi ile suç mağdurları ve faillere yardım edilmesi amacıyla 2005 yılında yapılan düzenlemeler sayesinde ceza adalet sistemi içerisindeki yerini almıştır.^[12]

II. Ceza mevzuatına hakim olan yaptırım ve infaz sistemi ile denetimli serbestliğin bu sistem içerisindeki yeri

2005 yılında yürürlüğe giren temel ceza mevzuatı niteliğinde olan TCK, CMK ve CGİK ile diğer mevzuatta denetimli serbestlikle ilgili olarak yapılan düzenlemelerin ayrıntılarına geçmeden önce, mevzuata hakim olan yaptırım ve infaz sisteminin esaslarına kısaca değinmekte yarar görüyoruz.

1926 tarihinde kanunlaşmış yürürlüğe giren 765 sayılı TCK, 2005 yılına kadar yürürlükte kalmış, bu süreç içerisinde bir çok kez değişikliğe uğramış, kanunun yürürlükte olduğu dönemde bir çok kanun tasarısı hazırlanmış, en son hazırlanan TCK tasarısı 2003 yılında TBMM'ye sunularak 2004 yılında kanunlaşmış, 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. 5237 sayılı TCK'ye paralel

^[11] Ayrıntılı bilgi için bkz: Yavuz; age. s. 149-163.

^[12] Ayrıntılı bilgi için bkz: Yavuz; age. s. 149-370.

olarak 5271 sayılı CMK ve 5275 sayılı CGİK de 2004 yılında kanunlaşmış 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunlarda öngörülen yaptırım ve infaz sistemine genel olarak bakıldığında; daha önce yürürlükte bulunan kanunlar ve hazırlanan tasarılar da öngörülen yaptırım sistemi ile aralarında temel esaslar bakımından çok önemli bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Zira bu sistemde de yaptırımlar; cezalar ve güvenlik tedbirleri olarak “iki izli”^[13] yaptırım sistemi esasına uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Yeni kanunlarda ise 765 sayılı TCK’deki sistemden farklı ve tasarılar a uygun olarak güvenlik tedbirleri, ferî cezalar ve cezalar olarak değil, ayrı bir başlık altında “güvenlik tedbirleri” olarak düzenlenmiştir.

5237 sayılı TCK’nin yaptırımlara ilişkin birinci kitabının, üçüncü kısmında yaptırımlar; cezalar ve güvenlik tedbirleri olarak ayrılmış, “cezalar” başlıklı birinci bölümde bulunan 45’inci maddeye göre ise; suç karşılığında uygulanan yaptırımlar, hapis cezaları ve adli para cezaları olarak belirlenmiş, hapis cezaları da; ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve süreli hapis cezası şeklinde üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur. “Güvenlik tedbirleri” başlıklı ikinci bölümde ise güvenlik tedbirleri; belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma, eşya müsadere, kazanç

^[13] Özellikle Alman ceza hukukçularınca, yaptırım türlerinin sistem içerisindeki düzenlenme biçimlerine ilişkin olarak yapılan tartışmada kullanılan “izlilik” kavramı, yaptırım sistemlerinde ceza ve güvenlik tedbirini ayırımı nı açıklamak amacıyla kullanılmaktadır. Almanya’da Weimar Cumhuriyeti zamanında hazırlanmış bulunan tasarılar a dayanılarak hazırlanan 1933 tarihli “İtihadî Suçlular Hakkındaki Kanun”, ceza ile güvenlik tedbirleri arasında ayırım yapılmasının kabul edilmesiyle, iki yaptırımın birlikte uygulanması anlamına gelen “iki izlilik” (Almanca: *die Zweispurigkeit*–İngilizce: *two track system*) kavramını ortaya çıkartmıştır. Hans Jescheck; Ulrich Sieber; (2007), *Alman Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul, s. 4, 62. Yaptırım olarak sadece ceza veya sadece güvenlik tedbirlerine yer verilen sistemlere “tek izlilik ilkesi”; ceza ile birlikte güvenlik tedbirlerine de yer verilen sistemlere ise “iki izlilik ilkesi”nin hakim olduğu ifade edilmektedir. “Tek izlilik” sistemi ceza ve güvenlik tedbirlerinin birleştirilip, bunu tek bir yaptırım olarak kabul eden sistemdir. Tamamen kefare t düşüncesine dayalı ceza hukukunda güvenlik tedbirlerinin, tamamen özel önleme amacına yönelmiş ceza hukukunda ise cezaların yeri yoktur. “Tek izlilik” ilkesi, özellikle toplumsal savunma görüşünün taraftarlarınca savunulmuş, ceza yerine güvenlik tedbirlerinin yaygınlaştırılarak, tek başına ve asıl yaptırım olarak hükmedilebilmesi önerilmiştir. “İki izlilik” ise aynı doğrultuda iki iz, yani farklı yollardan aynı sonuca ulaşmaya çalışan iki yaptırımın varlığı anlamına gelmektedir. “İki izlilik” ilkesi, kimi yazarlarca aynı hükümde hem güvenlik tedbirine hem de cezaya hükmedilebilmesi hali olarak da kabul edilmekte, kanunun her iki yaptırımı da içermesine karşın, bunların birlikte hükmedilmelerine imkan verilmemesi durumu ise “kısmi tek izlilik ilkesi” olarak kabul edilmektedir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Ayşe Nuhoğlu; (1997), *Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri*, Ankara, s. 140–167.

müsaderesi, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri, mükerrir ve özel tehlikeli suçlular hakkında güvenlik tedbirleri, sınır dışı edilme ve tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri olarak sıralanmıştır.

TCK'de her ne kadar cezalar; adli para cezaları ve hapis cezaları olarak ikiye ayrılmış ise de; “*kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar*” başlığı altındaki 50'nci maddede, kısa süreli hapis niteliğinde olan bir yıl veya daha az süreli hapis cezalarının, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre; adli para cezasına, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine, en az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye, mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya, sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya, mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya, şeklindeki seçenek yaptırımlara çevrilebileceği belirtilmiştir. Bu yaptırımlar doktrinde genel olarak güvenlik tedbirleri olarak kabul edilmektedir.^[14] Biz de, cezanın özel

[14] Bkz: İzzet Özgenç; (2007), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, s. 651; Kayıhan İçel; Füsün Sokulu; İzzet Özgenç; Adem Sözüer; Fatih S. Mahmutoğlu; Yener Ünver; (2000), *Yaptırım Teorisi*, İstanbul, s. 132; Nur Centel; Hamide Zafer; Özlem Çakmut; (2005), *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul, s. 544, 737; Hüseyin İnce; (2006), *Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 96 vd.; Ayhan Önder; (1992), *Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul s. 503; Dönmezer; Erman; age., Cilt II, s. 728; Mehmet Emin Artuk; Ahmet Caner Yenidünya; (Şubat 2003), *Türk Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar*, Legal Hukuk Dergisi, Sayı 2, s. 297; Nuhoğlu, age., s. 59 vd.; Mahmut Koca; İlhan Üzülmöz; (2009), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, s. 484. Seçenek yaptırımlar, bazı hallerde cezaya, bazı hallerde güvenlik tedbirlerine yaklaşmakla birlikte, uygulanmasında failin tehlike halinden ziyade, onun kişiliğine, işlediği suça ve içinde bulunduğu koşullara bakılarak, tedavi ve terbiyesini, ıslahını, topluma tekrar uyumunu gerçekleştirecek ve diğer taraftan tekrar suç işlemesinde de önleyici bir etki oluşturacak sebepler dikkate alınarak düzenlendiğinden genel olarak güvenlik tedbirleri kapsamında mütalaa edilmektedir. Gülşah Kurt; (2005), *Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Tedbirler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 19.

önleme amacının bir tezahürü olarak ortaya çıkan ve daha ziyade koruma veya iyileştirme amacına yönelik olarak öngörülen^[15], adli para cezası^[16] ve mağdurun uğradığı zararın tazmini^[17] dışındaki seçenek yaptırımların bu sistem içerisinde bir tür güvenlik tedbiri olduğunu kabul ediyoruz. Buna karşın kanun koyucunun yaptırımlar başlığı altında yaptığı ceza ve güvenlik tedbirleri ayırımında, seçenek yaptırımları güvenlik tedbirleri içerisinde neden ayrı bir başlık halinde düzenlemediğinin tartışılması gerektiğini düşünüyoruz.^[18] Kanun koyucunun, bunları güvenlik tedbirleri olarak kabul ettiğini, madde içerisinde kullanılmış olan “*tedbir*” kavramından anlamak mümkündür.^[19] Bununla birlikte 50’nci madde ayrıntılı olarak incelediğinde; maddenin başlığında “*yaptırımlar*” ifadesi kullanılmasına karşın, üçüncü fıkrada yaptırım, beş, altı ve yedinci fıkralarda ise “*tedbir*” ifadesinin kullanıldığı, beşinci fıkrada ise “*adli para cezası veya tedbir*” ifadesinin ayrı ayrı kullanıldığı, dolayısıyla madde içerisinde bir kavram birliği bulunmadığı görülmektedir.^[20]

^[15] Zira güvenlik tedbiri: işlediği suçtan dolayı kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, suç işleyen kişi hakkında ya da suçun konusu ile veya suçun işlenmesinde kullanılan araçla ilgili olarak uygulanan, koruma veya iyileştirme amacına yönelik ceza hukuku yaptırımıdır. Özgenç; age., s. 647-648; Güvenlik tedbirlerinde amaç suçlunun cezalandırılması olmayıp, yeniden suç işlemesinin önlenmesi, böylelikle hem toplumun savunulması, hem de suçlunun topluma kazandırılmasıdır. Doğan Soyaslan; (2005), *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, s. 532. Kavramın farklı tanımları için bkz: Nuhoğlu; age., s. 7-9.

^[16] Kanımızca adli para cezasının, 50’nci maddede ceza niteliğine sahip bir seçenek yaptırım olarak öngörülmesi ve özelliklerindeki farklılıklar itibariyle güvenlik tedbiri niteliği bulunmamaktadır.

^[17] Kanımızca mağdurun uğradığı zararın tazmini şeklindeki seçenek yaptırım da, güvenlik tedbirlerine ilişkin yaygın kabule uygun bir yaptırım değildir. Özbek’e göre de “*kısa süreli hapsin seçeneğini oluşturan mağduriyetin giderilmesi, yaptırım olmaktan ziyade, suç politikası ilkelerinin hayata geçirilmesi konusunda bir araçtır.*” Veli Özer Özbek; (2006), *TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı*, Ankara, Cilt I, 3. Bası, s. 551.

^[18] Aynı yöndeki görüş için bkz: Özbek; age., s. 551.

^[19] Özgenç; age., s. 651.

^[20] Maddenin 6’ncı fıkrasında geçen “*yaptırımın*” ifadesi 26.02.2008 tarih ve 5739 sayılı Kanunun 4’üncü maddesi ile “*tedbirin*” olarak değiştirilmiştir. 5739 sayılı Kanunun gerekçesinde bu değişikliğin “*kasten işlenen suçlarda hükmolunan kısa süreli hapis cezasına veya taksirle işlenen suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezasının seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesine rağmen bu cezanın süresinde ödenmemesi halinde, mahkemenin tekrar hapis cezasına dönüştürme yönünde karar vermesinin önüne geçmek amacıyla bu değişikliğin yapıldığı*” belirtilmiş(gerekçe için bkz: (Erişim) <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss116.pdf>, 07.12.2009),

Konumuzla ilgili olarak yaptırım sistemine ilişkin değinilmesi gereken bir başka konu, temel mevzuat niteliğindeki kanunlarda kullanılan “denetimli serbestlik tedbiri” ifadesinin kullanım biçimidir. Zira ifadenin ne anlama geldiği hususunda gerek TCK, CMK, CGİK ve 5402 sayılı kanunda, gerekse 2006 tarihli infaz tüzüğü ve 2007 tarihli denetimli serbestlik yönetmeliğinde herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Sadece yönetmeliğin 4’üncü maddesinde genel bir “denetimli serbestlik” tanımı yapılmıştır.^[21] Buna karşın; TCK’nin güvenlik tedbiri niteliğindeki “suçta tekrür ve özel tehlikeli suçlular” başlıklı 58’inci maddesinde; kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmamak suçunun

burada kullanılan “tedbir” ifadesinden neyin murad edildiği açıklanmamıştır. Maddenin 5 ve 7’nci fıkrasında da aynı şekilde tedbir ifadesi kullanılmıştır. Özellikle 5’inci fıkrada kanun koyucu, adli para cezasını diğer seçenek yaptırımlardan ayırarak, adli para cezası dışındaki yaptırımlar için “tedbir” ifadesini kullanmıştır. Ancak maddenin başlığında “tedbir” ifadesi kullanılmamış, ilk düzenlendiği şekliyle “yaptırım” olarak korunmuştur. Burada kanun koyucunun tedbir ifadesinden kastının “denetimli serbestlik tedbiri” mi, “seçenek tedbir” mi, yoksa “güvenlik tedbiri” mi olduğu konusu tartışmalıdır. Zira 5402 sayılı Kanununun 14’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde ve 2007 tarihli Yönetmeliğin 15’inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde bu tedbirlerden “seçenek yaptırımlar” olarak bahsedilmiş, Yönetmeliğin “özel infaz usulleri ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi” başlığını taşıyan Sekizinci Bölümünde 50’nci maddenin uygulanmasına ilişkin bir düzenleme öngörülmemiş; 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 109’uncu maddesinde seçenek yaptırımların infazının tüzükle belirleneceği belirtilmiş, 2006 tarihli İnfaz Tüzüğü’nün “seçenek yaptırımlarda uygulanacak rejim” başlıklı 51’inci maddesinde ise bu tedbirlerden “yaptırımlar” olarak bahsedilmiş, gene 5352 sayılı Adli Sicil Kanununun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde kısa süreli hapis cezalarının adli sicile kaydıyla ilgili olarak yapılan düzenlemelerde “kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak, adli para cezasına mahkûmiyet veya güvenlik tedbiri uygulanması hükmü” ifadesi kullanılmıştır. Birbirini tamamlayan bu Kanunlardaki, Tüzük ve Yönetmelikteki düzenlemeler karşılaştırıldığında kanun koyucunun TCK’nin 50’nci maddesinde kullanılan “tedbir” ifadesinden muradının ne olduğu tam olarak anlaşılammamaktadır. Kanun koyucunun bunları seçenek yaptırım olarak öngördüğü düşünüldüğünde 5739 sayılı Kanunla yapılan değişikliğin ne amaçla yapıldığını anlamak mümkün değildir; güvenlik tedbiri olduğunu kabul ettiği sonucuna varıldığında ise 50’nci maddenin başlığındaki “yaptırımlar” ifadesini ve bu maddenin TCK’deki yerinin 53’üncü madde ve devamında düzenlenen güvenlik tedbirlerinden farklı olarak neden cezalar başlığı altında düzenlendiğini açıklamak mümkün görünmemektedir. Mevzuattaki bu çelişkilerin derhal giderilmesi zorunluluğu açıktır.

^[21] Yönetmeliğin 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (h) bendinde göre: “Denetimli serbestlik: Mahkemece belirtilen koşullar ve süre içinde, denetim ve denetleme planı doğrultusunda şüpheli, sanık veya hükümlünün toplumla bütünleşmesi açısından ihtiyaç duyduğu her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı toplum temelli bir uygulamayı” ifade eder.

düzenlendiği 191'inci maddede; suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu ile ilgili etkin pişmanlık hükmünün bulunduğu 221'inci maddede olmak üzere, üç farklı yerde “denetimli serbestlik tedbiri” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. CMK’de ise hükmün açıklanmasının geri bırakılmasıyla birlikte öngörülen yükümlülüklerin 231'inci maddede bu isim altında düzenlendiği görülmektedir. Bu düzenlemelere bakıldığında; TCK’nin 58 ve 221'inci maddesindeki tedbirlerin aynı mahiyette olan güvenlik tedbiri niteliğinde olduğu, TCK’nin 191'inci maddesi ile CMK’nin 231'inci maddesindeki tedbirlerin ise yaptırım sisteminde ne ceza olarak ne de güvenlik tedbiri olarak düzenlenmeyen kendine özgü tedbir niteliğinde oldukları görülmektedir. “Denetimli serbestlik tedbiri” ifadesi, CGİK’de ise 107 ve 108'inci maddelerde koşullu salıverilme ve mükerrirlere özgü infaz rejiminde öngörülen yükümlülükleri isimlendirmek için kullanılmıştır. Burada değinilmesi gereken konu, kanun koyucunun “denetimli serbestlik tedbiri” ifadesini kullanırken neyi murad ettiği hususudur.

Bu bağlamda TCK’nin 58'inci maddesinde; söz konusu suçlu tipine ilişkin olarak, infaz sonrasında uygulanması öngörülen denetimli serbestlik tedbirinden bahsedilmekte, tedbirin içeriği hususunda bir açıklama yapılmamaktadır. Yine 221'inci maddedeki suç işlemek amacıyla örgüte üye olma suçu bakımından, hakkında yargılama yapılan kimselerin, etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanması durumunda, bu kişiler hakkında bir yıl süreyle denetimli serbestlik tedbirine hükmolunacağı öngörülmekte, tedbirin içeriği hususunda bir açıklama yapılmamaktadır. Buradaki düzenleme örgüt mensubu suçlularla ilgili olarak uygulanan bütün cezaların infazından sonra TCK’nin 58'inci maddesi uyarınca uygulanan mükerrir suçlulara özgü güvenlik tedbiri niteliğindeki denetimli serbestlik tedbirinin, etkin pişmanlıktan yararlandığı için hakkında cezaya hükmolunamayan kişiler için de uygulanmasını öngören özel bir düzenlemedir. Dolayısıyla buradaki denetimli serbestlik tedbiri, niteliği itibarıyla 58'inci madde anlamında güvenlik tedbiridir. Konuyla ilgili olan CGİK’nin 108'inci maddesine bakıldığında, denetim süresi içinde bu kişilerle ilgili olarak koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanacağını belirtildiği, koşullu salıverilmeye ilişkin 107'nci maddeye bakıldığında ise açıkça ifade edilmese de, maddenin lafzından; denetimli serbestlik tedbirinin ücretli olarak çalıştırma ve çocuklar için bir eğitim kurumuna devam etme yükümlülüğü ile rehber görevlendirilmesinden ibaret olduğu görülmektedir. Ancak maddede, denetimli serbestliğin ne anlama geldiği veya içeriğinin ne olduğu hususunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

TCK’nin 191'inci maddesine bakıldığında; “denetimli serbestlik tedbiri” ifadesinin “ve” bağlacıyla “tedavi” ifadesiyle birlikte kullanıldığı

ve üçüncü fıkranın “...hakkında denetimli serbestlik tedbirine hükmedilen kişiye rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir. Bu uzman, güvenlik tedbirinin uygulama süresince, kişiyi uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirir, kişiye sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunur ve yol gösterir; kişinin gelişimi ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir” şeklinde olduğu, bu fıkranın devamındaki fıkralarda da denetimli serbestlik tedbirinin rehberlik dışında neyi kapsadığına dair bir açıklama bulunmadığı görülmektedir. Ayrıca söz konusu fıkra da denetimli serbestlikten “güvenlik tedbiri” olarak bahsedildiği görülmektedir. TCK’nin güvenlik tedbirlerine ilişkin düzenlemelerin bulunduğu 53 vd. maddelerine bakıldığında, 191’inci maddede öngörülen tedbirin, güvenlik tedbirleri arasında yer almadığı görülmektedir.^[22] Dolayısıyla buradaki denetimli serbestlik tedbirinin bir tür güvenlik tedbiri olmamasına rağmen, maddede bu ifadenin kullanılmış olması, kanımızca kanunlarda kavram birliği bulunmamasından kaynaklanmaktadır.

CMK’nin 231’inci maddesine bakıldığında ise hükmün açıklanmasının geri bırakılmasıyla birlikte öngörülebilir yükümlülüklerin denetimli serbestlik tedbiri olarak öngörüldüğü, TCK ve CGİK’dekilerden farklı olarak burada denetimli serbestlik tedbiri ifadesinin münhasıran “yükümlülük” anlamında kullanıldığı görülmektedir.

CGİK’nin 107’nci maddesinin onuncu fıkrasında ise; “*Hâkim, koşullu salıverilen hükümlünün kişiliğini ve topluma uyumdaki başarısını göz önünde bulundurarak; denetim süresinin, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmadan veya herhangi bir yükümlülük belirlemeden geçirilmesine karar verebileceği gibi, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasını veya belirlenen yükümlülükleri denetim süresi içinde kaldırabilir*” ifadesi kullanılmıştır. Burada kanun koyucu aynı madde, hatta aynı fıkra içerisinde hem “denetimli serbestlik tedbiri”, hem de “yükümlülük” ifadesine yer vermiştir. Bu fıkraya bakıldığında “denetimli serbestlik tedbiri veya belirlenen yükümlülük” ifadesinden bu iki kavramın farklı anlamlara geldiği sonucu çıkarılabilmektedir. Gene İnfaz Tüzüğü’nün 172’nci maddesinin altıncı fıkrasında “*Hükümlü hakkında 5275 sayılı Kanunun 107’nci maddesinin altı ilâ onuncu fıkralarına göre mahkemece hükmedilen denetimli serbestlik tedbirleri...*” ifadesi, devamındaki fıkralarda ise

[22] Kanunun hazırlanması sürecince çok önemli katkıları bulunan Sayın İzzet Özgenç de kitabında, 191’inci maddede öngörülen denetimli serbestlik tedbirini güvenlik tedbirleri arasında saymamış, “denetimli serbestlik tedbiri” olarak kabul etmiştir. Özgenç; age., s. 690.

“yükümlülük” ifadesi, 5402 sayılı Kanunun 15’inci maddesi ile Yönetmeliğin 16’ncı maddesinde ise “*biçimindeki yükümlülüklerin*” ifadesi kullanılmıştır. Mevzuatta bir kavram birliği bulunmaması nedeniyle bu düzenlemelerde kanun koyucu her iki kavramı da aynı anlama gelecek şekilde kullanmıştır.^[23] Bu kavramların ne anlama geldiği infaz kanunundaki düzenlemenin yorumlanması için önem arz etmektedir. Zira “*denetimli serbestlik tedbiri*” ifadesinden 107’nci maddenin dokuzuncu fıkrasındaki “*rehber atanması*” anlaşıldığı takdirde kanun koyucunun bu iki kavramı farklı amaçlarla kullandığı sonucuna varılacaktır ki, bu yorum bazı düzenlemelerin yorumlanmasında bizi doğru bir sonuca götürmeyecektir.^[24]

Görüldüğü üzere genel olarak mevzuatta; yaptırım, yükümlülük, tedbir, güvenlik tedbiri ve denetimli serbestlik tedbiri kavramları, tutarlı ve ahenkli bir şekilde kullanılmamıştır. Bu tutarsızlık, kanımızca bu kavramların yaptırım sistemi içerisinde belli bir sistematik gözetilerek sıralanmaması ve kapsayıcı tanımlarına yer verilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan kanunların hazırlanması sürecinde denetimli serbestliğin, yeni ceza adalet sistemi içerisinde hangi işlevleri göreceği hususunda bir belirleme yapılmaması ve temel kanunların hazırlanıp yürürlüğe girmesinden sonra denetimli serbestliğe ilişkin mevzuat çalışmalarının yapılması, bu çalışmalar kapsamında da temel kanunlardaki düzenlemelerin imkan tanıdığı kadarıyla denetimli serbestliğe ilişkin anlayış ve mevzuatın şekillenmesi, dolayısıyla ilk aşamada denetimli serbestliğin bir sistem olarak düşünülmemesi, söz konusu tutarsızlığın sebepleri arasındadır.^{[25] [26]}

^[23] Zira doktrinde, söz konusu mevzuatın hazırlanması sürecine çok önemli katkıları bulunan Özgenç, 107’nci maddenin 7, 8, 9 ve 10’uncu fıkralarındaki düzenlemelerin denetimli serbestlik tedbiri olduğunu ifade etmektedir. Bkz: Özgenç; age., s. 620.

^[24] Ayrıntılı değerlendirme için bkz: Yavuz; age., s. 334–340.

^[25] Örneğin kısa süreli hapis cezasına seçenек yaptırımlar olarak TCK’nin 50’nci maddesinde öngörülen adli para cezası dışındaki yaptırımların, özünde güvenlik tedbiri mahiyetinde olmalarına karşın, “*cezalar*” üst başlığı altında düzenlenmiş olması kanun içerisinde çelişkili bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yaptırımların “*güvenlik tedbirleri*” üst başlığı altındaki maddeler arasında öngörülmüş olması sistematik açıdan daha yerinde bir düzenleme olabilirdi. Ancak kanımızca bu sorun, kanunda yaptırımların; hapis ve adli para cezaları olarak ikili bir ayırma tabi tutulmasından kaynaklanmaktadır. Bu sistemde seçenек yaptırımlar bağımsız bir ceza hukuku yaptırımı olarak öngörülmediği için, ancak hapis cezasına seçenек veya alternatif olarak düzenlenmek zorundadır. Buna rağmen, kavram karışıklığının ortadan kaldırılması ve uygulamada yaşanacak sorunların önüne geçilmesi için bu sistematığın gözden geçirilmesinde yarar bulunmaktadır.

“Denetimli serbestlik tedbiri” kavramı, mevzuata yeni girmiş bir kavram olması nedeniyle tanımlanmaya muhtaç bir kavramdır. Yukarıda görüldüğü üzere, bu kavram mevzuatta; kimi zaman güvenlik tedbiri anlamında, kimi zaman yükümlülük anlamında, kimi zaman da bağımsız bir tedbir anlamında kullanılmaktadır. Bu şekilde kullanılmasına karşın ne anlama geldiği ve içeriğinin ne olduğu konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Doktrinde Özgenç; denetimli serbestlik tedbirinin, sistem içerisinde müstakil bir yaptırım türü olarak öngörülmemiş olduğunu, hapis cezasının veya belirli güvenlik tedbirlerinin infazı sürecinde bu yaptırımları tamamlayan bir kurum olarak öngörüldüğünü, tedbirle; ilgilinin topluma intibak edebilmesine ve kendisine yüklenen yükümlülüklerin gereklerini yerine getirebilmesine katkı sağlamak yönünde bir fonksiyon görmesinin hedeflendiğini belirtmekte, denetimli serbestlik tedbirlerinin bu isimle anılanlarla sınırlı olmadığını, bunların yanında; hükmün açıklanmasının geri bırakılmasıyla birlikte öngörülen yükümlülüklerin, hapis cezasının ertelenmesi halinde öngörülen yükümlülüklerin, kısa süreli hapis cezalarına seçenek yaptırım olarak öngörülen yükümlülüklerin, koşullu salıverilmeyle birlikte öngörülen yükümlülüklerin de denetimli serbestlik tedbiri niteliğinde olduklarını ifade etmektedir.^[27] Şüphesiz bahsi geçen yükümlülükler denetimli serbestlik uygulaması niteliğinde olan ve denetimli serbestlik kurumu tarafından yerine getirilmesi gereken yükümlülüklerdir. Bununla birlikte bunların tamamının “denetimli serbestlik tedbiri” kavramıyla ifade edilmesi mevzuata göre mümkün değildir. Çünkü özellikle denetimli serbestliğe ilişkin mevzuatta dahi bu kapsamda bir tanımlama yapılmamıştır. Her ne kadar bu tabirin kullanıldığı maddelerde genel olarak bir suç isnadı ile karşı karşıya bulunan kişinin, bir mahkeme kararıyla belirli şartlar altında toplum içerisinde denetim altında bulundurulması öngörülmüş olsa da, kanımızca TCK, CMK ve CGİK’de bahsi geçen maddelerde denetimli serbestlik tedbiri ifadesinin kullanılması yerinde olmamıştır. Bunlar için, yerine göre güvenlik tedbiri veya yükümlülük ifadelerinin kullanılmış olması sistematik açısından daha doğru bir kavramsallaştırma olabilirdi. Zira, kanunlardaki kullanımına bakıldığında; denetimli serbestlik tedbiri denildiği zaman, içeriği ve anlamı belirlenmiş, uygulanma şartları ortak olan

[26] Örneğin TCK’nin hapis cezasının ertelenmesine ilişkin 50’nci maddesi ile CMK’nin hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin 231’inci maddesinde öngörülen yükümlülükler mahiyetleri itibariyle erteleme kurumuna ilişkin olmalarına karşın, birinde yükümlülükler için denetimli serbestlik tedbiri ifadesinin kullanılması, diğerinde ise sadece yükümlülük ifadesinin kullanılması çelişkili bir görünüm arz etmektedir.

[27] Özgenç; age., s. 689–691.

bir kavrama işaret edildiği kanısı oluşmakta, buna karşın mevzuatın incelenmesinde durumun böyle olmadığı görülmektedir.

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığı altında denetimli serbestliğin Türk ceza adalet sisteminde; bir tür bağımsız yaptırım niteliğinde olmadığı, alternatif mahiyette bir yaptırım anlamına da gelmediği, genel olarak yaptırımlara ilişkin bir infaz rejimi niteliğinde de olmadığı,^[28] bununla birlikte toplum içerisinde infazı öngörülen yaptırım, yükümlülük ve tedbirlerin kurumsal bir organizasyon eliyle belirli bir planlama doğrultusunda yerine getirilmesini amaçlayan, ayrıca suç failleri ve suçtan zarar gören kimselerin ihtiyaç duydukları; rehberlik, psiko-sosyal yardım ve yardımın sağlanmasına hizmet eden toplum temelli bir uygulama olduğu, bu özellikleri itibarıyla de infaz sistemini tamamlayan bir ceza adalet kurumu olduğu ifade edilebilir.

III. Denetimli serbestlik ve üç izli yaptırım sistemine geçilmesi gereği

2005 yılında yürürlüğe giren temel ceza kanunları ile getirilen sistemde, yaptırımların “*cezalar ve güvenlik tedbirleri*” şeklinde “*iki izlilik*” ilkesi doğrultusunda düzenlendiğini yukarıda ifade etmiştik. Ancak her ne kadar böyle bir ayırım yapılmış ise de özellikle kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalara seçenek olarak düzenlenen yaptırımların “*cezalar*” başlığı altında düzenlenmesi, buna karşın bu yaptırımlardan bir çoğunun doktrinde güvenlik tedbiri olarak kabul edilmesi, TCK’de öngörülen yaptırım sisteminin tartışılması gereğini ortaya koymuştur. TCK’nin 50’nci maddesinde öngörülen yaptırımlardan; adli para cezası (birinci fıkranın (a) bendi) ve mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi (birinci fıkranın (b) bendi) yaptırımlarının güvenlik tedbiri mahiyetinde olmadığı açıktır. Adli para cezası, cezaların genel olarak ayırımının yapıldığı 45’inci maddede, hapis cezası ile birlikte sayılmıştır. Kanun koyucu bazı suçlar bakımından doğrudan, bazı suçlar bakımından ise hapis cezası ile birlikte veya hapis cezasının yerine adli para cezasına hükmedilmesini öngörmüştür. Seçenek yaptırım olarak öngörülen adli para cezası ise suç tipine bakılmaksızın bir yıl veya daha az süreli hapis cezalarının yerine, şartların oluşması halinde hükmedilebilen bir para cezasıdır. Ancak gerek doğrudan ceza olarak, gerekse seçenek yaptırım olarak hükmedilebilen adli para cezası

[28] Bu sistem içerisinde ve genel olarak karşılaştırmalı hukuktaki örneklerinde denetimli serbestliği sadece bir infaz rejimi, yöntemi olarak görmek doğru değildir. Çünkü, denetimli serbestlik bazen bir yaptırım niteliği dahi olmayan tedbirlerin uygulanması sürecinde de uygulanabilmektedir, bu yönüyle salt “*infaz*”a ilişkin bir kavram değildir.

arasında, mahiyet itibariyle herhangi bir fark bulunmamaktadır. Ayrıca hapis cezasına seçenek olarak öngörülen adli para cezasının, güvenlik tedbirlerinin faili “*koruma ve iyileştirme*” şeklindeki amacına da hizmet ettiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla adli para cezasının diğer seçenek yaptırımlarla birlikte güvenlik tedbiri olarak kabulü mümkün değildir. Öte yandan mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi yaptırımının da, faili “*koruma ve iyileştirme*” şeklindeki güvenlik tedbirlerinin özünü oluşturan amaca uygun bir yaptırım olmadığı, dolayısıyla mahiyet itibariyle güvenlik tedbiri niteliğinde olmadığı, bir çeşit onarıcı adalet^[29] yaptırımı niteliğinde olduğu açıktır.

Mevzuata hakim olan “*iki izli*” yaptırım anlayışı nedeniyle, yaptığımız açıklamalarda TCK’de düzenlenen yaptırımları, kanunda düzenlendiği yerlerden bağımsız olarak, ceza ya da güvenlik tedbiri olarak sınıflandırmak zorunluluğumuz bulunmaktadır, zira kanunda üçüncü bir yaptırım biçimi düzenlenmemiştir. Kanımızca denetimli serbestliğin kurumsal olarak Türk yaptırım ve infaz sistemi içerisindeki konumlandırılışı dikkate alınarak, artık karşılaştırmalı hukuktaki örneklerinde yaygın olarak görülen cezalar ve güvenlik tedbirleri yanında üçüncü bir yaptırım biçiminin de ceza kanunumuzda düzenlenmesinin zamanı gelmiştir.^[30] Bu doğrultuda toplum içinde infazı öngörülen yaptırım ve tedbirlerin yerine getirilmesi amacına hizmet etmek üzere, kurumsal olarak denetimli serbestliğe yer verilen bir sistemde, üçüncü bir iz olarak “*toplum cezaları*” veya “*kamusal cezalar*” şeklinde isimlendirebileceğimiz yeni bir yaptırım biçimine artık ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda TCK’nin 45’inci maddesi ile başlayıp 61’inci maddesine kadar devam eden yaptırımlara ilişkin düzenlemelerin gözden geçirilerek, revize edilmesinde yarar bulunmaktadır.

Yapılacak olan revizyon kapsamında; özet olarak 45’inci maddede yaptırım türleri: hapis cezaları, adli para cezaları ve kamusal cezalar olarak üçlü bir ayrıma tabi tutulmalı, devam eden maddelerde kamusal cezaların; cezanın özel önleme amacının gerçekleştirilmesi için, özgürlük içinde denetimi esas alan bir yaptırım biçimi olduğu hususlarına özellikle vurgu yapan kapsayıcı bir tanımla yapılmalı ve tüm kanunlarda kamusal ceza ifadesi kullanıldığında, bunların neler olduğunun bilinmesi açısından tereddüde yer

²⁹ Onarıcı adaletle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Ekrem Çetintürk; (2008), *Onarıcı Adalet*, Ankara, s. 12 vd.; Mustafa Özbek; *Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması*, (Erişim) www.hukukturk.com, 14.01.2007), s. 19vd.; Öznur Sevdiren; (Nisan 2011), *Cezalandırmada Bir Paradigma Değişikliği Olarak Onarıcı Adalet Felsefesi: Bir Sentez Denemesi*, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı 15, s. 103vd.

³⁰ Karşılaştırmalı hukuk örnekleri için bkz: Yavuz; age., s. 85–141.

vermeyecek şekilde sıralaması yapılmalıdır. Bu kapsamda kamusal cezalar olarak; kısa süreli hapis cezasına seçenек yaptırımların düzenlendiği 50'nci maddede, daha önce güvenlik tedbiri olarak nitelendirdiğimiz (c), (d), (e) ve (f) fıkralarındaki yükümlülük içeren yaptırımlar, ayrıca elektronik izleme yönteminin de kullanılabileceği yoğun bir gözetimi içeren ve belirli bir aktif yükümlülük içermeyen “yoğun gözetim” yaptırımı, rehberlik ve/veya eğitim içeren oryantasyon amaçlı programlara katılma yaptırımı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlıları için tedavi yaptırımı gibi çeşitlendirilmiş ara yaptırımlar sıralanmalıdır. Kanunda adli para cezasına doğrudan veya alternatif olarak hükmedilebilen durumlarda, failin kişiliği ve ekonomik durumu dikkate alınarak adli para cezasının yerine veya infaz aşamasında adli para cezasının ödenememesi durumunda kamusal ceza olarak (özellikle kamu yararına ücretsiz çalışma olarak)^[31] yerine getirilebilmesine imkan sağlanmalı; kısa süreli hapis cezasına seçenек yaptırımların düzenlendiği 50'nci maddede, seçenек yaptırım olarak adli para cezası ve kamusal cezalar şeklinde ikili bir ayırım yapılmalı, hapis cezasının ertelenmesine ilişkin 51'inci maddede erteleme ile birlikte denetim süresi içerisinde ertelenmenin bir şartı olarak öngörülen ve CMK'nin 231'inci maddesinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile birlikte öngörülen yükümlülüklerin kamusal cezalar kapsamında mütalaa edilebilmesine yönelik gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

IV. Sonuç

Günümüzde denetimli serbestlik ne başlı başına bir yaptırım biçimi, ne de salt bir infaz biçimidir. Suçluların ıslah olabileceğine dair inancın bir sonucu olarak, devletin topluma karşı ve gene toplum adına, suçluya belirli şartlar altında kurumsal olarak kefil olması anlayışına dayanan denetimli serbestlik, hem sanığı hem de mağduru gözetin, insancıl değerlerden oluşan prensipleriyle sosyal ve cezai adaleti dengelemek yönünde çaba harcayan bir ceza adalet kurumudur.^[32]

^[31] Karşılaştırmalı hukukta Almanya örneğinde tüm cezaların yaklaşık yüzde seksenini adli para cezaları oluşturmaktadır. Adli para cezalarının bu yoğunluğa ulaşmasıyla birlikte kamu yararına ücretsiz çalışma yaptırımı da önem kazanmıştır. Adli para cezalarının hükümlü tarafından ödenememesi durumunda, normal şartlar altında hapis cezasına dönüştürülmekte, ancak kamu yararına ücretsiz çalışmanın da bir seçenек olduğu hükümlüye bildirilmektedir. Şayet hükümlü muvafakat eder ve talepte bulunursa adli para cezası çalışma cezasına çevrilerek, bu şekilde infaz edilir. Hartmunt Wegener; “Germany”, in: Kalmthot, Anton M. Van-Derks, Jack T.M., Probation and Probation Services: A European Perspective, Netherlands, 2000, s. 249–250.

^[32] Yavuz; age., s. 372.

Türk denetimli serbestlik ve yardım sistemi de, suçun ve suçluluğun önlenmesi, suçluların rehabilitasyonu, topluma kazandırılması, ıslahı, yeniden suç işlemelerinin önlenmesi, cezaevi nüfusunun azaltılması gibi bir çok teorik ve pratik gerekçe doğrultusunda 2005 yılında yürürlüğe giren temel ceza mevzuatıyla birlikte kurulmuş ve günümüze kadar ceza adalet sistemi içerisindeki yerini almıştır. Sistemin bir çok eksiliğine ve karşılaştırmalı hukuktaki örneklerinden çok sonra kurulmasına rağmen ceza adalet sistemi içerisindeki yerini bir şekilde alması bile çok önemlidir. Ancak denetimli serbestliğin Türk ceza adalet sistemi içerisinde etkin bir şekilde uygulanabilmesi ve beklenen faydayı sağlayabilmesi için öncelikle mevzuata hakim olan yaptırım sisteminin ve mevzuattaki kavramsallaştırmanın yukarıdaki önerilerimiz doğrultusunda gözden geçirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Temel mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmadan ve denetimli serbestliğin sistem içerisinde tam olarak neye tekabül ettiği hususu netleştirilmeden yapılacak yönetmelik değişiklikleriyle ancak uygulamada ortaya çıkan sorunlar için geçici çözümler üretilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Abadinsky, Howard; (2006), *Probation and Parole: Theory and Practice*, Ninth Edition, New Jersey.
- Akova, Erdal; Kabağaç, Sinan; (1995), *Latince Sözlük*, İstanbul.
- Allen, Robert; (2003), (Consultant Editor), *The Penguin English Dictionary*, London.
- Artuk, Mehmet Emin; Yenidünya, Ahmet Caner; (Şubat 2003), *Türk Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar*, Legal Hukuk Dergisi.
- Ataç, Selcen; (2004), *Probasyon Müessesesi* (Kısaltma: “Probasyon...”), Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- Centel, Nur; Zafer, Hamide; Çakmut, Özlem; (2005), *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul.
- Çetintürk, Ekrem; (2008), *Onarıcı Adalet*, Ankara.
- Çolak, Haluk; Altun, Uğurtan; (Mayıs 2006), *Denetimli Serbestlik Kavramının Yaptırım Teorisi ve Penolojik Bakımdan Tahlili ile Pozitif Hukukumuzdaki Düzenlemeler*, Adalet Dergisi, Yıl 97, Sayı 25.
- Dönmezer, Sulhi; Erman, Sahir; (1997), *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Genel Kısım, Cilt III, Ankara.
- Hedderman, Carol; “Enforcing Supervision and Encouraging Compliance”, in: Chui, Wing Hong; Nellis, Mike; (2003), *Moving Probation Forward (Evidence, Arguments and Practice)*, London.
- İçel, Kayıhan; Sokullu, Füsün; Özgenç, İzzet; Sözüer, Adem; Mahmutoğlu, Fatih Selami; Ünver, Yener; (2000), *Yaptırım Teorisi*, İstanbul.
- İnce, Hüseyin; (2006), *Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Jeschek, Hans; Sieber, Ulrich; (2007), *Alman Ceza Hukuku'na Giriş*, İstanbul.
- Kalmthout, Anton M. Van; “Kamu Yararına Çalışmadan ‘Toplumsal Yaptırımlara’: Karşılaştırmalı Bir Bakış Açısı”, Hollandaca aslından çeviren: Burhan Alıcı, Küresel Bakış Dergisi, Yıl 1, Cilt I, Sayı 1, Nisan 2011, s. 1.vd., (Erişim) <http://www.cte-dsm.adalet.gov.tr/menusayfaları/bilgibankasi/makaleler/kureselbakisdergisi.pdf>, 27.06.2011.
- Koca, Mahmut, Üzülmöz, İlhan, (2009), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara.
- Kurt, Gülşah; (2005), *Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Tedbirler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Nellis, Mike; Chui, Wing Hong; (2003) “The End of Probation”, in: Chui, Wing Hong; Nellis, Mike, *Moving Probation Forward (Evidence, Arguments and Practice)*, London, s. 261vd.
- Nuhoğlu, Ayşe; (1997), *Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri*, Ankara.
- Önder, Ayhan; (1992), *Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul.
- Özbek, Veli Özer; (2006), *TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı*, Cilt I, 3. Bası, Ankara.

- Özgenç, İzzet; (2007), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara.
- Sevdiren, Öznur; (Nisan 2011), *Cezalandırmada Bir Paradigma Değişikliği Olarak Onarıcı Adalet Felsefesi: Bir Sentez Denemesi*, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı 15.
- Soyaslan, Doğan; (2005), *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara.
- Tongör, Ali Rıza; (2009), *Ceza Hukukunda Yeni Boyutlarıyla Erteleme*, Ankara.
- Yücel, Mustafa Tören; (1986), *Kriminoloji, Suç ve Ceza*, Ankara.
- Wegener, Hartmunt, "Germany", in: Kalmthout, Anton M. Van; Derks, Jack T.M.; (2000), *Probation and Probation Services: A European Perspective*, Netherlands.
- Whitehead, Philip; Statham, Roger; (2006), *The History of Probation (Politics, Power and Cultural Change 1876-2005)*, Glasgow.
- Yavuz, Hakan A.; (2011), *Ceza Adalet Sisteminde Denetimli Serbestlik*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.